

Səddat CƏFƏROV

"Bakı mətbəəsi"nin direktoru,
Respublikanın ilk poliqrafiçı alimi,
iqtisadiyyat elmləri üzrə fəlsəfə doktoru,
Azərbaycan və Rusiya Yazuçular və
Jurnalistlər Birliklərinin üzvü

Tarixi qəhrəmanlıq əsərlərinin nəşri və təbliği cəmiyyətin mənəvi həyatı üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Ən başlıca, varislik hissələrinin qorunması və yeni nəsilə ötürülməsi baxımından xalq qəhrəmanlarının həyatı, mübarizəsi böyük təsir gücündən malikdir. Babek, Koroğlu, Qaçaq Nəbi, Qaçaq Həcər, Şeyx Şamil, Hacı Murad kimi qəhrəmanların hayatlarını tərənnüm edən əsərlərin yazılışası xüsusi tədqiqat, böyük zəhmət tələb edir.

Bu sırada adları çəkilən qəhrəmanlar haqqında az əsər yazılmayıb. Ənəvr Məmmədşanlıının "Babek", Cəlal Bərgüşadın "Siyirlmiş qılınc", "Boz atın belləndə", Tolstoyun "Hacı Murad"... kimi əsərlərin oxucu yaddasına təsirini dəməq olmaz. Məlumdur ki, Şeyx Şamil daşılı xalqların azadlığı uğrunda Çar Rusiyasına qarşı onilliklər boyu vuruşub, ardıcıl və inadlı mübarizəsi ilə sübut edib ki, vətəndən, torpaqdan üstün heç nə yoxdur. Xüsusilə vətənin və torpagın azadlığı uğrunda vurüşməq elə vətonun və torpagın sahiblərinin uğrunda vurüşməq deməkdir.

Hər kəs yaxşı bilir ki, insanlar Şamili tarixin böyük xalq qəhrəmanı kimi qəbul edib, onun həyatının hər anını bilməyi, öyrənməyi özlərinə borc biliblər. Təsadüfi deyil ki, Şamil haqqında çoxlu əsərlər yazılıb. Bədi, tarixi-publisistik janrlarda qələməalınmış əsərlər Şamilin obrazını onu sevənlərin qəlbində əbadi yaşatma vasitəsinə çevrilir. Şeyx Şamil haqqında bədii filmlər çəkilib. Zaman-zaman onun həyatı Türkiyədə, Azərbaycanda, eləcə da Rusiyada ardıcıl olaraq öyrənilir. Şeyx Şamil obrazına insanların sevgili münasibəti zaman keçidkəcə dərindən.

Yazıcı-publisist Həvvə Adəmsoyun "Şeyx Şamil" tarixi-publisistik romanı nəşr üçün bizim mətbəəyə təqdim olunandan birinci növbədə Şeyx Şamilin adı ilə bağlı düşüncələrim möni öz axarına alı. Vaxtı ilə İmam Mustafayevin və Sadıq Murtuzayevin Şeyx Şamil haqqında mösnə olunmuş kitabını da təsəvvürümüzdə canlandırdım. Əlbəttə, Həvvə Adəmsoy imzası da məndə maraqlı doğurdu.

Həvvə Adəmsoyun "Şeyx Şamil" tarixi-publisistik romanının nəşrə təqdim olunmuş variantını vərəqlədim, gördüm ki, bu kitab inidi qədər Şeyx Şamil haqqında buraxılan kitablardan fərqli bir üslubda yazılıb. Müəllifin öz texəyyüləne və tədqiqatlarına güvənəlcə qələmə aldığı "Şeyx Şamil" tarixi-publisistik romanı orijinalligi ilə möni çox razı saidı. Xüsusilə, Həvvə Adəmsoy o qədər səmimi və sevgili bir münasibətə Şamil haqqında yazır ki, bu da oxucunu çox razı salır. O sənki öz babası haqqında yazır. Əsərdən məlum olur ki, müəllif şəxəsə baxımından özünü Şeyx Şamilin nəsindən hesab edir. Ancaq men Həvvə Adəmsoyun Şeyx Şamilə münasibətinin kökündə xüsusi bir mənəvi varişlik görürəm.

HƏVVƏ ADƏMSOYUN "ŞEYX ŞAMIL"İ

Biz kitab üçün annotasiya hazırlayan da müəllif haqqında ilkin məlumatla birgə kitabın məzmununu da ifadə edən mətni oxuculara təqdim etməyi vacib hesab edir: "Yazıcı-publisist, tədqiqatçı Həvvə Adəmsoy (Vasalova Həvvə Kahrov qızı) ötanəsin 80-ci illərinin axırlarından mətbuatda lirik seirləri və publisistik yazıları ilə müntəzəm çıxış etməyə başlamışdır. "Dağlardan axan nəğmələr" (2007), lirik seirlər və "Şeyx İmam Şamil" (2018) tarixi-publisistik kitablarının müəllifidir. Yaradıcılıq yolumu əsasən vətən tarixinin unudulmaz sahifələrinə həsr etmiş və bu yönədə tədqiqatlar aparmışdır. Müəllif Şeyx Şamil mövzusundan ayrılmamış, hətta çap etdirildiyi kitabı üzərində işini davam etdirmişdir. Oxuculara ikinci nəşr kimi təqdim olunan "Şeyx Şamil" tarixi-publisistik romanı əvvəlki nəşrdən fərqli olaraq bir çox cəhdədən yenidən işlənmiş və əlavə faktlərlə zənginləşdirilmişdir. Həvvə Adəmsoyun "Şeyx Şamil" tarixi-publisistik romanı Qaçqaz xalqlarının əfsanəvi qəhrəmanı Şeyx Şamilin (1797-1871) həyatından, azadlıq uğrunda qəhrəmanlıqlarla dolu mübarizəsindən bəhs edir". Annotasiyadan göründüyü kimi Həvvə Adəmsoy təsadüfi qələm sahibi deyil. Onun kifayaq qədər yazıçılıq aləminində püxtələşmiş qələmi var. O, töbiət etibarı ilə səirdir. Elə bu sobobdon da "Şeyx Şamil" tarixi-publisistik romanını, demək olar ki, lirik təsvirlərə bəzəyir. Hətta tarixi faktləri da bədii fonda oxuculara təqdim edir. Zənimcə, hər bir oxucu qıymətli tarixi əsəri oxuyarkən müəllif haqqında da ətraflı məlumat almaq istəyində olur və annotasiyada olan məlumat bu tələbi ödəyir.

Həvvə Adəmsoyun "Şeyx Şamil" tarixi-publisistik romanı haqqında kitabın redaktori, şair-publisist Əli Rza Xələfli "Ön söz"ündə əsərin bəzi qəhrəmanını maraqlı faktlara istinadən xarakterizə edir: "Klassik Şərqi kitabxanaçıq ənənələrinin varisiyilə ilə Şeyx Şamil obrazını yaratmağa başlayan müəllif birinci bu əsərin yazılışmasının səbəbini açıqlayır. Maraqlı publisistik qeydlərə Şeyx Şamil obrazına sənki tarixi və müasir dövüyanın gözü ilə baxır. Və bu mənəvi aynda gördüklorunu sözə gətirir. Burada A.D. Dumanın səzələri lap yerinə düşür: "Şamil ucaboylu, suyuşırın, sakit təbiətlə, zəhmli bir adam idi. Gözləri şir gözlərinə bənzər idi. O, atlambı səfərə çıxanda bir günə yaranırdı". Və həm de Şeyx Şamilin ruhu ilə danişa-danışa kitabın yازılması üçün bir səbəbi də açıqlayır. Aylı gecələrin tül qaralığında Şeyx Şamil onun ruhuna və yaddasına qayıdır və deyir: "Şən mənim noşlisdənən. Mənim qılıncla yazdıqlarımı niyə qələmnlə yazırsan? Söz qılıncınca güclüdür, mənim balam!". Demək, Həvvə Adəmsoy, həm də özünü Şeyx Şamilin nəsindən hesab edir. Şəcərə baxımından bu məsələni necə əsaslaşdırır, bu başqa məsələdir, amma mənəvi olaraq özüni Şamilin nəsindən hesab etdiyi üçün belə bir mövzuya girişmək tam məntiqidir".

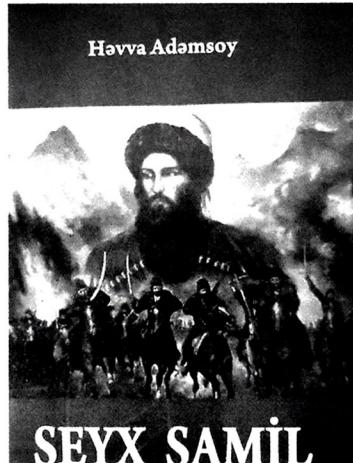
Onu da qeyd etmək yerinə düşər ki, yazıcı-publisist Həvvə Adəmsoy öz əsərini Qarabağın işğal altında olduğu illerde yaradıb. Onun vətən sevgisi, Qarabağ haqqında qayğılı düşüncələri de kitabda kifayət qədər öz əksini tapır və Xələfli de Həvvə Adəmsoyun əsərə özüne yer almış vətənsevorlik duyğularını diqqətə çəkir: "Burada o, başqa səbəbi de diqqətə çatdırır. Qarabağın işğali ilə bağlı bu güñük ziyalının mübarizə borcu məsələsi... Və bunu özünün poetik duyğulanımları ilə yazıya gətirir: "Torpağımız allərdə, Qız-gəlinlər dardadı. Qalx ayağa, sərkərdə, Yadlar Qarabağdadı". O, Şeyx Şamilin əsaslılığı mənəvi qaynağın - müridizmin himni kimi səslənən "Dağlı" mahnısının ruhu ilə

oxucunun diqqətini mövzuya yönəldir. O, Şeyx Şamilə müraciətlə "Şən Qaçqaz dağlarının hürriyyət günləşən", - deyir. Bu qeydlərdə Şeyx Şamilin əqidə yolunda dönməzliyini, vətən yolunda övladlarından, ailəsindən belə keçməyə hazır olduğunu göstərir və Şeyx Şamilin oğlu Camaləddin barədə çox acı bir həkayəti xatırladır. Sonra Şamilin mənəsub olduğu xalq haqqında danışır. Bu xalq soyuna görə türk olan avar xalqıdır. Bu qeydlərdə Dezavul Atilla - Həm sərkərdəsi xatırlanılır. Və xaturlaşma təsadüfi deyil. Şamilin möhtəşəm mübarizəsinin rəhbəri ilə, yəni Şeyx Şamilə Atillanın mütqayisəsi də elə dağlar oğlunun yemilzəyilindən, qüdrətdən xəbor verir. Yeri gəldikcə, müəllif işgalçi rus generallarının dağlarında dizin yərə gətirən Şeyx Şamilin və onun iğid naiblərinin uğurlu döyüş sahnenələrindən səhəb acır". Həvvə Adəmsoy bu əsərinin əsas mənəvi yük onuna ölçülməlidir ki, o bir müəllif kimi Şeyx Şamilin təcrid olunmuş zaman müstəvisində göstərmir, yeri gəldikcə, türk tarixini də vərəqləyir. Şeyx

Kitaba yazılımış "Ön söz"ü ardıcıl izləmekle Həvvə Adəmsoy Şeyx Şamil ruhuna sonsuz ehtiramını da görmək olar. Eyni zamanda Azərbaycan xalqının erməni işgalçılara qarşı apardığı mübarizədə Şeyx Şamil ruhunun da istirak etdiyi elə Həvvə Adəmsoyın əsərindən de görmək olar. "Ön söz" müəllifi fikrini davam edir: "Beləliklə, XIX əsrin I yarısının ortalarından sonra bəz artıq Şamil qorxmaz bir döyüşü və sərkərdə kim Görürük. Müəllif hadisədən-hadisəyə, zamandan-zamana keçərək, Şamilin həyatının görünər və görünəyən tərəflərinə nüfuz edir. Onun dünən azadlıq mübarizələri sırasında öz yerini əbədi hifz edəcək bir qəhrəman kimi bəzənki yenidən tanır. Kitab boyu müəllifin türk soyuna rəğbətini və türklərin Şeyx Şamilə sevgilərini də canlı, oxunaqlı bir dəlili bəzə çatdırır". "Ön söz" müəllifi doğru yazar. Həvvə Adəmsoy Türkiye və Şeyx Şamil əlaqələrinə də xüsusi səhifələr həsr edir. Həmin hissələri oxuduqca işgalçılara qarşı mübarizə aparan Şamil müdafiə edən böyük Türkəni də götürür: "Həvvə Adəmsoy Şamil sərəgi ilə Rusiya, Türkiyə, Azərbaycan, hətta İran və orəb mənbələrinə də müraciət edir, sanki nağıllarda deyildiyi kimi avığına damır çarçı geyir, əlinə damır osa alır. Diyar-diyar gəzir, az qala dünəvaya səpələnmiş Şamil övladlarını və Şeyx Şamil əhvalatlarını astarır. Türkiyə ilə bağlı bir məşən xüsüsüllə diqqəti çəkir: "Türkənin İstanbul şəhərində səfərdə olarkən ilk növbədə kitab mağazasına dəyməyi düşündüm. Çünkü astardığım kitabları burada tapacağıma əmin idim. Şamil Türkiyədə böyük sevgi olduğunu bildirdim. Şamilin ömrünün son vaxtları Türkiyə ilə bağlı olub". Göründüyü kimi Həvvə Adəmsoy Şeyx Şamilin izi ilə çox yerlərə gəzib. Şeyx Şamil haqqında dildə-ağızda gəzən əhvalatları da toplayır. Yeri gəldikcə yazılı mənbələrə də istinad edib. Bunu kitabın sonuna verilmiş zəngin ədəbiyyat siyahısından da görmək olar.

Həvvə Adəmsoy vətənini, xalqını sevən bir ziyalıdır. Amma o yaxşı görür ki, vətoni qorumaq asan başa gəlmir. Hər bir xalqın qəhrəmanları öz içərisindən yetişir. Amma hər bir xalqın haqqında dayaq duran böyük dostu varsa, demək, o daha yenilməz olacaq. Şeyx Şamilin inadlı mübarizəsinə təkan verən güc qaynaqlarından biri də Şamilin canidildən sevən türkler olub: "Müəllifin Türkiyə ilə məlumatları çözəməsinin dəha asuslu səbəbləri var. Tarixdən məlumdur ki, Türkiyə dağlıq xalqlarının, eləcə də, Azərbaycanın Rusiya işgalinə qarşı mübarizəsinə həmisi dəstək vermiş, yeri gəldikcə, köməyini əsirgəməmişdi. Həvvə Adəmsoy da tədqiqatçı kimi bəzənki gələn Türkənin vətəndəsinin Şeyx Şamilin unutmadığını elə türkərin özüne sevgi ilə gəzməyə düşündüm. Çünkü astardığım kitabları burada tapacağıma əmin idim. Şamil Türkiyədə böyük sevgi olduğunu bildirdim. Şamilin ömrünün son vaxtları Türkiyə ilə bağlı olub". Göründüyü kimi Həvvə Adəmsoy Şeyx Şamilin izi ilə çox yerlərə gəzib. Şeyx Şamil haqqında dildə-ağızda gəzən əhvalatları da toplayır. Yeri gəldikcə yazılı mənbələrə də istinad edib. Bunu kitabın sonuna verilmiş zəngin ədəbiyyat siyahısından da bilərəm. Cörkəmli, alim, şair Hikmət Mahmud Həvvə Adəmsoyın Şeyx Şamil haqqında yazdığı əsərə yüksək dəyər verib. Müəllif, yəni Həvvə Adəmsoy özü də əsərinin asan başa gəlmədiyi etiraf edir. Bu kitabda çox maraqlı parçalar var: "Şeyx Şamilin ruhu", "Bir dağlı mahnısından", "Şamilin xalqı", "Şamilin Zahidələ evlənməsi", "Böyük cənaza hadisəsi"... ümumiyyətlə, bütün yazıları maraqla oxunur. Müəllifin dili canlıdır. Xalq ruhu əsər boyu özünü göstərir. İnanıram ki, Həvvə Adəmsoyın yüksək poliqrafik səviyyədə çap olunmuş "Şeyx Şamil" tarixi-publisistik romani oxucular arasında əl-əl gəzəcək. Hər kəs Şeyx Şamilə bağlı isteklərini bu kitabdan ala biləcəkdir.

(Davamı 11-ci səhifədə)

ŞEYX ŞAMIL

Şamil qəhrəmanlığının tarixi köklərinə də işq salır.

Hər bir müəllifin mövqeyi öz əsərindən görür. Hətta mənəvi elə golir ki, hər bir müəllif öz əsərində ideyəsini oxucuya aydın şəkildə çatdırmalıdır. Tarixi-publisistik əsərlərdə isə bu dəha vacibdir.

Həvvə Adəmsoy Şamil obrazını öz mühüritin içorisində yaradır. Müridizmin Şamilin rəhbərliyi ilə möglübədilməz gücə çevrilməsi və bu fonda Şamilin yənilməzik qüdrətinin formalması oxucunun gözələri qarşısında film kimi yaradır: "Müridizmin tarixi ilə bağlı deyilənlər müridizmin ilk yayıcısı kimi Şeyx Mənsurun, sonra Şeyx Camaləddin Qazıqumuxlunun, daha sonra Şeyx Məhəmməd Yaraqlının haqqında verilən məlumatlar əvəzsiz sinema pərdəsi kimi gözərimizin öündən keçir və beləliklə, Şamil zamanası golur. Zirvədən uşub golən zəif, sisəq usaq əlinin basının üstündən ucan ağ qartal əhvalatı ilə usaqın adını dəyişib Şamil qoyurlar. Şamilin usaqlıq dövürü haqqında yazılınlardan göstərir ki, o, hələ usaqıkən çox qoçaq və casarətli olub. Hətta usaq olarkən belə atasını zərərlə şərab aludəçiliyindən də xilas edə bilib. Şamil yetirən manəvi mühit haqqında geniş səhəbat açılır. Qazi Məhəmmədin müəllimliyi, Qazi Məhəmmədin başçılığı ilə olan qızavatların mübarizə özü müəllifin yazi işləvbəndə bu günün hadisələri kimi səslənən. Bu yerdə Puşkin yada düşür. Puşkinin Qaçqaza səyahəti tarixin unudulmayan sahifələri kimi xatırlanır. Axi Puşkin Qaçqazı tərənnüm edirdi". Həvvə Adəmsoyın əsər boyu təlqin etdiyi kimi, Qaçqazın dünyasının nadir erazilərindəndir.

(Əvvəli 10-cu səhifədə)

Tarixi qəhrəmanlıq əsərlərinin gənc nəslin hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsində məsilsiz rolü var. Yeni nəsl gənclər Sovet ideoloji sisteminin övladları deyil. Onlar Azərbaycan müstəqillik qazanandan sonra dünyaya gəlmış vətən övladlarıdır. Demək, onların düşüncəsində kommunist ideologiyasını temsil edən siyasi xadimlərin obrazı yoxdur. Amma Azərbaycan tarixinin keçmiş iə bağlı hadisələr məhz tarix olaraq öyrənilir. Bu tarixin görkəmli simaları eslində bizim tariximizi yaratmış şəxsiyyətlər kimi yaddaşlara yazılsın.

məfsanəvi, yarımtarixi hadisələrin bir çox təfərruatlarını zaman-zaman öyrənmiş və yazıya almışdır. Əsəri işləyərkən həmin əhvalatlardan da istifadə edib. Şübhəsiz, kitabın redaktorunun bu qeydlərində göründüyü kimi Həvva Adəmsoy Şeyx Şamilin həyatı ilə bağlı tarixi faktların dəqiqliyini gözlese də, o sırif tarixi əsər yazmağı qarşısına məqsəd qoymayıb. O, xalq arasında yaşayan və əfsanəleşən Şeyx Şamil obrazını yaratmağa çalışıb. Zənnimcə, müəllif bu istəyinə nail olub.

Müəllifin əsərinin uğurlu alınmasının bir səbəbi də onun bir vaxt Şeyx Şamilin mübarizə apardığı tarixi yerlərə bələdiyi, Şeyx Şamilin həqiqində xalq arasında yayılmış əfsənə, rəvayət qarışq əhvalatları də mənimməsməsi ilə bağlıdır. Müəllif Şeyx Şamil həqiqətlərini ardıcıl olaraq izləyir. Ayrı-ayrı adamların dilindən səslenən Şeyx Şamil əhvalatlarının mahiyətini varır. Bu da ondan irəli gəlir ki, Həvva Adəmsoy kifayət qədər təcrübəli qələm sahibidir. O, ilk gəlçindən üzü bəri, demək olar ki, həmişə xalq arasında olub. Xalqa doğma olan obrazın xalq ruhunda yaşamasının səbəbələrini öyrənib.

Zənnimcə, "Şeyx Şamil" kimi tarixi-publisistik romanın müəllifinin kimliyi haqqında dəqiq və aydın məlumat vermək də vacibdir. Çünkü oxucu müəllif haqqında aldiğ məlumatlar əsasında onun yaratdığı obrazı münasibət bildirə bilir. Hayat və tarixi bilgisi olan müəllif Şeyx Şamil obrazını yaratmaq əziyyətinə dözməyi özünə borc bilerdi. Beləliklə, Həvva Adəmsoy haqqında məlumatı da oxuculara çatdırmaq istərdik: "Həvva Adə-

Şamil haqqında elə Həvva Adəmsoyun bu əsəri əsasında çox maraqlı tarixi-publisistik film de çəkmək olar. Çünkü Şeyx Şamil obrazı Həvva Adəmsoyun əsərinin hər bir səhifəsində canlı olaraq görünür.

Həvva Adəmsoy "Şeyx Şamil" tarixi-publisistik romanının işləyərkən Azərbaycanın tarixi qəhrəmanlarından da həyatını öyrənib. Sanki Şamil Babəkə bağlayan varislik məsələlərini də unutmayıb. Onu da qeyd etmək yerinə düşər ki, Həvva Adəmsoy öz əsərinin işləyərkən Şamil hərəkatının mahiyətini də aqmağa çalışıb. Ona görə də Şeyx Şamil obrazı həqiqət uğrunda mübarizə aparan xalq qəhrəmanının obrazına çevrilib. Kitabın redaktoru Ə.Xələflinin qeyd etdiyi kimi, Şeyx Şamil əzəmeti zaman keçidkəcə dən artıq dərəcədə hiss olunacaq duyulacaq: "Bilərəm, Şeyx Şamil bitib-tükənən mövzu deyil. Antik dönyanın obrazlarısayaq yaşarı bir güc tutmuş obrazın zamanla məhdudlaşması mümkin südür. Şeyx Şamil fateh deyil, Şeyx Şamil Azərbaycan tarixinin azadlıq mücahidinə Babəklə müqayisə oluna bilər. Babək də fateh deyil, onların hər biri öz xalqının, Vətənin taleyində xüsusi yeri və rolunu olan simalardır. Zaman kecidikcə, bu tipli tarixi simalar - Babəklər, Şeyx Şəmillər ideologiyaların təsiri ilə repressiya olunacaq və yenidən diriləcəklər. Son nəticədə onlar olmazdır". Müqayisələr də maraqlıdır, obrazlar da bir-birini tamamlayıb. Mənə elə gelir ki, Azərbaycan gənclərinin ruhunda bu qəhrəmanların nəfəsləri olmasayı, erməni işgalçılardan torpaqlarından qovub çıxara bilməzdik. Məhz həmin

nulmazlığını təmin edib. Məxsusi olaraq Çarın tələbi ilə Şeyx Şamilə yaşadığı yerde sonsuz ehtiram göstərilib. Təsadüfi deyil ki, Şeyx Şamilin qüdrəti dövrün ən böyük ziyanlarının da diqqətindən kənardə qalmayıb.

Həvva Adəmsoy öz əsərində professor Mirzə Kazimbeyin Şeyx Şamilə münasibəsini də yer atıb: "M.Kazimbəy Şamilin şəxsiyyətini Əlcəzairdə fransız müstəmləkəsinə qarşı üsyanın başçısı, Əlcəzairin böyük bir hissəsində öz müstəqil dövlətinə - əmirlilik yaradmış, üssün yatrıldıdan sonra fəxri əsir kimi Parisə aparılmış Şeyx Əbdülqədir (1808-1883) ilə müqayisə edərək yazırı. "Şamil uzun müddət bizdə kecmiş hadnası sayılmayıcaq. Avropada bizzəkən nisbətən onun haqqında bir qədər ged danışmağa başladılar. Lakin orada onun barəsində hələ uzun müddət danışulacaq və yazılılaqdadır. Şamil Əbdülqədir dən dənə maraqlı və dəha əhəmiyyətlidir. İlk dəfə Həccə gedən Şamil orada Əlcəzairin Şeyxi Əbdülqədir ilə görüşür. Bu qəhrəmanlardan biri Fransaya, digəri isə Rusiyaya qarşı vuruşmuşular. Çünkü hər iki qəhrəmanın da amali, məqsədi "Cənnət qılınclarının altındadır" hədisi-sərifi idi...". Şamil adı özündə çoxlu tarixi vətənpərvərlikə fikirlər ehtiva edir. Ağlı rus vətənpərvərləri bu addan çəkinmirler. O, hər halda qəhrəmandır, qəhrəmanların yaradıcıdır". Müəllifin nəticəsi də maraqlıdır. Ağlı rus vətənpərvərləri də Şamile ehtiram göstərməyi özlərinə borc biliyib.

Şamil nə qədər inadlı mübarizə aparsa da, ucu-bucağı bitib-tükənməyə impariyyata qalib gəlmək mümkün deyildi.

HƏVVA ADƏMSOYUN "ŞEYX ŞAMIL" İ

Məlumdur ki, Azərbaycan ərazisi yüz illə boyu xarici qəsbkarların diqqətində olub. Bu ölkənin tükənməz sərvətləri, gözəl təbiəti işgalçılq niyyəti ilə dünyani bölmə istəyənlərin tamamını cəlb edib. Istar arəb xilafeti, isterse Sasanilər dövründə bəri Azərbaycanı qəsb edərək onun sərvətlərini öz ölkələrinin daşımaq istəyən işgalçılara qarşı ulu babalarımızdan bəri xalq qəhrəmanlarımızın inadlı mübarizələr apıralıb.

Azərbaycanı işgal etmək niyyətləri çox vaxt buraya qəsbkarlıq niyyətləri ilə gələnlərinin mezarına çevrilib.

Min ildən çox zaman ərzində Babək yaddaşlarından silmək istəsələr də, buna nail ola bilinməyiblər. Çünkü Babəkin idealı vətən idi. Eləcə də, Şeyx Şamilin apardığı azadlıq mübarizəsini mən Babək mübarizəsinin davamı kimi qəbul edirəm. Artıq "Şeyx Şamil" tarixi-publisistik romanı haqqında dənmişdir. "Şeyx Əməl Şamil" tarixi-publisistik romanının birinci nəşri 2018-ci ildə çap olunub". Bu müxtəsər qeydlər geniş oxucu əhatəsində tanınan müəllif haqqında kifayət qədər bilgi verir. Məlumatdan gərəkli kimi Həvva Adəmsoy üçün dərəcədən özünü yaşayış-yaratlığı mühitdən ayırmır. Həvva Adəmsoy həyatı məxsusi olaraq elə həyətin özündən öyrənib.

Müəllifin öz qəhrəmanına sevgili münasibətini demek olar ki, hər bir səhifədə görəmək mümkündür. Çünkü müəllif özünü yaşayış-yaratlığı mühitdən ayırmır. Hər nə yəzib-yaradıbsa həmisində bu mühiti tərənnüm edib. Ona görə də, "Şeyx Şamil" tarixi-publisistik romanını babaşına haqqında yazdığını bir əsər kimi ərsəyə getirib. Bu müləhizələrin təsdiqini "ön söz"dəki qeydlərdən də görəmək mümkündür: "Bələkliklə, dağlar qızı Həvva Adəmsoy manəvi babaşı Şeyx Şamilin ruhu qarşısında manəvi borcunu "Şeyx Şamil" tarixi-publisistik romanı ilə verməyə çalışmış və deyərdim ki, buna nail olmuspudur. Bir məqam da ayrıca qeyd etmək olar. Həvva Adəmsoyun "Şeyx Şamil" tarixi-publisistik romanı xalq qəhrəmanı haqqında in迪yə qədər yazılmış saysız-hesabsız əsərlərin heç birini təkrar etmir və müəllifin orijinal yanışması ilə diqqəti cəlb edir". Bu qeydləri yazarkən dənşünərəm ki, Şeyx

gənclərin yenilməz təbiəti Azərbaycan tarixinin şorəfləndirən qəhrəmanlardan gec alırdı.

Əsəri oxuduqca Şeyx Şamilin həm xarakterik cizgilərini görürük, həm də onun bir xalq qəhrəmanı kimi məqsədini və məramını aydın dərk edirik: "Tədqiqatçı Həvva Adəmsoy "Şeyx Şamil" kitabında böyük xalq qəhrəmanının obrazının tarixi aspektədə təqdim edir: - türk soyuna sevgi və tarixə doğru baxış; - azadlıq hərəkəti və Şeyx Şamil; - mürnidiz və Şeyx Şamil; - Heydər Hüseynov və Şeyx Şamil; - sovet dövründə Şeyx Şamilə münasibət; - Şeyx Şamilin müasir dənşünərəm obrazı və tarixi anənəvi yaddaşda yeri. Bu qisa tezis münasibəti fədakar tədqiqatçının əməyinə qiyamət vermək iqtidarından olmasa da, onun kitabının əsas məziiyət və istiqamətlərini göstərmək baxımdan dəyərləridir". Görkəmlə tənqidçi Belinski deyərmiş ki, oxucu həmişə haqqıdır. Əger müasir dövrün oxucusu Şeyx Şamil obrazına maraqlı gətirirsə, demək, o, həqiqətə daha çox yaxındır. Ona görə də Şeyx Şamil obrazı təkcə yazılı sənədlərdə yox, həm də xalq arasında sevgi ilə yaşıyır.

Sovet rejiminin on qəddar zamanında belə Şeyx Şamil obrazına elmi yanaşma diqqət mərkəzində olub. Akademik Heydər Hüseynovun həyatı bahasına bəşər gələsə belə, Şeyx Şamil tədqiqatı bu gün də böyük xalq qəhrəmanının azadlıq mübarizəsi haqqında on dəyərlə mənəbdədir.

Məlumdur ki, akademik Heydər Hüseynovun əsəri nəşr olundan sonra dövrün ən yüksək mükafatına layiq görüldü. Ancaq Şeyx Şamil hərəkatının mahiyətini dərinlənən anlamayan kommunist liderlər akademik H.Hüseynovun böyük uğurunu onun həyatı üçün faciəyə çeviriblər.

Onu da demək yerinə düşər ki, Şeyx Şamil əsərini qarşı edənlər və amansız mübarizə aparsa da, Çar mənəvi cəhət-dən onun qarşısında sinib, Şamilin toxu-

Elə ona görə də Şamil mübarizəsinin davamını düşüncələrə mənəvi təsirdə görür. O, sonralar Həcc safəri adı ilə Şərqi səyahət etmək üçün də icazə alır.

Müəllif Şamilin Zaqatalada yaşayış izlərimə xüsusi işq salır. Zaqatalada Car məscidi adı ilə tanınan dini mərkəz var. Burada Şamilin büstünün də ucaldığını qeyd edən müəllif Şamilin həmin büstünün necə ziyarətgah olduğunu da təqdim edir. Müəllif təlatümlü vaxtlarda Şeyx Şamilə qarəzlə münasibətlər haqqında də məlumatlar verir, ancaq onu əlavə edir ki, Şeyx Şamilin məhəbbətinin məkanı insanların üreyidir. Müəllif kitabın sonunu belə bir maraqlı epizodla bitirir: "Şamilin qəhrəmanlığını vəfə edən bir çox el mahnuları vardır. Azərbaycan diyarında da eyni ahangla səslərin: Qafqaz oğlu, dağlar oğlu, Güc alıbdır imanından, inadından, Tək Allahu qulu olub, Əyilməzik dərsi altı. Ulusundan, əcdadından, O göydəki şahın kimi, Buludları yara-yara, Hicim çəkib düşmən üstü, Dik saldırıq qayalıda. Son qoymaçın əsərət bəlasına, Şeyx Şamil cihad etdi at belində". Şübhəsiz, bu mənə Şeyx Şamilin ruhuna sonsuz ehtiram bəsleyen avolların öz dənşində bu gün də səslenir. Onlar bu nəğməni Şeyx Şamilin şərfinə sonsuz sevgi ilə oxuyurlar.

Həvva Adəmsoyın "Şeyx Şamil" tarixi-publisistik romanı Bakı mətbəəsi ASC-də çap olunub. Kitabı nəşrə hazırlayan texniki heyətə bir dəha minnədarlılığını ifadə edərək yazırıkm ki, xalqımızın tarixi ilə bağlı görülen işlər heç vaxt unudulmur, heç vaxt yaddan çıxmır.

Mənim poliqrafiya sahəsindəki xidmətlərim sırasında Həvva Adəmsoyın "Şeyx Şamil" tarixi-publisistik romanı xüsusi bir sehifə olaraq heç vaxt unudulmayaç. Şeyx Şamil əbədi yaşayın heç qıqtır.